

Andrei Radu (1912-1989)

*Prof. Dr. Ion Petrovai
Petrova, Maramureș*

Andrei Radu s-a născut la Cornești, județul Maramureș, un fermecător sat de pe Valea Cosăului la 21 februarie 1912¹, în familia învățătorului Ioan Radu și el fiu de învățător maramureșean. Din familia elevului lui Bușiția au ieșit atât intelectuali, cât și țărani știutori de carte care au format în sat o familie cunoscută și azi sub numele de “a Învățătorului”. Din această familie se trage și învățătorul Ioan Radu al cărui al doilea copil, pe nume Andrei, face școala primară în satul vecin, Giulești, de unde în 1918 a plecat delegația maramureșenilor la adunarea de la Alba Iulia. La Giulești funcționa ca învățător Ștefan Bota, unchi al lui Andrei Radu după mamă.

În anul 1921, prozatorul de mai târziu, e înscris la Liceul Dragoș Vodă din Sighetu Marmăției. După câteva luni, murindu-i tatăl, rămâne orfan. Fiind singurul bărbat în familie va avea de înfruntat multe greutăți, care nu-l vor împiedica însă să fie, în tot acest timp, unul dintre cei mai buni elevi ai clasei în care învăța. Despre anii aceștia va scrie în câteva schițe cuprinse în cartea sa de debut și va regreta că n-a avut parte de profesori buni, excepție făcând directorul liceului, Mihai Iosivaș, care era un bun profesor și priceput pedagog. În 1928, după luarea examenului de bacalaureat, Andrei Radu se va înscrie la Facultatea de Litere din Cluj, specialitatea principală limba franceză, unde, printre alții, îl va avea coleg și pe enigmaticul poet Mihai Beniuc. Tânărul maramureșean a fost un student silitor și merituos, dovadă fiind notele din indexul studentesc și premiile luate în cadrul concursurilor organizate la Universitatea de Cluj, cum ar fi premiul “Vasile Pârvan” pentru lucrarea “Cum înțelege Vasile Pârvan organizarea Universității Clujene”, lucrare publicată în ziarul **Patria** care apărea la Cluj. Din această perioadă datează și colaborarea la gazetele maramureșene, cum ar fi **Gazeta Maramureșeană** condusă de folcloristul Ion Bârlea.

După obținerea diplomei de licență, în 1932, a fost numit profesor suplinitor la Liceul Dragoș Vodă din capitala Maramureșului, unde a devenit coleg cu foștii săi profesori, școală în care existau elevi mai în vârstă decât el. În cei trei ani pe care-i petrece aici va desfășura, alături de alți tineri intelectuali din generația sa, o intensă și variată activitate publicistică, colaborând mai ales la **Graiul Maramureșului** și **Astra Maramureșeană**. Pentru a ajunge un

“meșter bun” la catedră, nu s-a dat în lături să funcționeze ca profesor la șapte școli diferite din orașele: Sighetu Marmăției, Cetatea Albă (Basarabia), Sofia (Bulgaria), Arad, Satu-Mare, Timișoara și Cluj. În tot acest timp a scris și publicat în diferite periodice, dintre care sunt demne de menționat **Gazeta Basarabiei** (Chișinău), **Conștiința română** și **Afirmarea** (Satu-Mare), **Buletinul Institutului Român** (Sofia), **Vremea**, **Curentul** (București), **Flacăra Roșie** (Arad), **Tribuna** (Cluj), **Revista de pedagogie**, **Gazeta învățământului**, **Colocvii**, **Tribuna școlii** (București) și altele. Către sfârșitul carierei didactice, Andrei Radu a ocupat funcția de lector la catedra de metodică a **Universității din Cluj-Napoca**, calitate în care și-a susținut doctoratul la Sorbona, după ce a realizat **Methodologie de l’enseignement du francais** ². Devenit pensionar, profesorul Andrei Radu s-a odihnit lucrând cu devotament și pasiune ca intelectual.

Cercetătorul și prozatorul care în 1941 a debutat la București cu volumul de schițe **Din țara lui Dragoș**, care este cea mai reprezentativă scriere a sa și cea mai împlinită carte de proză din literatura Maramureșului din perioada interbelică. În 1982 a tipărit la Editura Dacia din Cluj-Napoca cartea **Cultura franceză la românii din Transilvania până la unire**, lucrare care “reprezintă versiunea românească a lucrării de doctorat” susținută de Andrei Radu la Sorbona în anul 1971 sub conducerea profesorului Alain Guillermou bun cunoscător al culturii române și a operei poetului național al românilor Mihai Eminescu. După propria opinie a inimosului maramureșean, avem de a face cu “...o modestă viață de dascăl cu unele realizări la fel de modeste și nu prea ambițioase”, dar de un mare folos. Pentru cei care, asemenea autorului acestor rânduri, au intrat pe porțile vieții sub ocrotirea și grija faptelor, muncii și altruismului lui Andrei Radu, om care a rămas o imagine vie pentru cei care au avut bucuria de a-l cunoaște pe acest om scund, mereu surâzător și senin, mare sfătuitor al celor care doreau să se înalțe prin cultură. În persoana lui Andrei Radu, Maramureșul a avut, în perioada interbelică, pe singurul prozator cunoscut, ale cărui lucrări literare sunt actuale pentru multe din satele “țării voievozilor” unde mai sunt rămăneri în urmă împotriva cărora a luptat autorul volumului de schițe cu teme profund sociale, intitulat atât de sugestiv **Din țara lui Dragoș**. În vreme ce era profesor la Sofia, lui Andrei Radu îi apare în 1941, la București, volumul de schițe cu titlul menționat la editura condusă de Gheorghe Mecu, despre care și-au spus cuvântul la momentul apariției și-n anii următori multe din publicațiile vremii ⁴. Volumul amintit este o **Închinare mamei** și se deschide cu o

Precuvântare, în care autorul mărturisește: “Aceste modeste schițe vor căuta să dezvăluie câteva trăsături mai puțin cunoscute ale sufletului țăranului din Maramureș”. Ceea ce și-a propus autorul în **Precuvântare** a reușit să realizeze pe parcursul volumului în a cărui alcătuire intră un număr de 18 schițe, abordând teme din cele mai diverse și un larg interes prin care, după cum scria Emil Giurgiuca ⁵ “Un tânăr scriitor contribuie prin această carte la cunoașterea neamului său”.

Faptul că Andrei Radu, asemeni lui Ion Agârbiceanu, consideră “...viața se trăiește în popor, trebuie să fie cunoscută și simțită” ⁶, afirmație la care se adaugă demonstrația practică, ne face să credem că autorul cărții **Din țara lui Dragoș** este un condei talentat. Precum afirma Olimpiu Boitoș, lecturând cartea lui Andrei Radu, cititorul întâlnește „Portretul moral al unui sat din Maramureș. Nu în formă de studiu întemeiat pe date statistice, nici prin eseu de pretenții filozofice, ci printr-o sumă de portrete mărunte ale unor ființe din viața unui sat” ⁷ iar cititorul de azi al schițelor, asemeni amintitului critic, va recunoaște că “subiectele acestor schițe au fost în așa fel alese încât, în ansamblul lor, ele să cuprindă aspecte ale vieții din sat”.⁸

În paginile cărții lui Andrei Radu întâlnim piese a căror tematică, destul de variată - autorul propunându-și să prezinte, prin alternanță, obiceiuri, ocupații sau diferite portrete, înfățișând atât notabilitățile satului cât și celelalte categorii de oameni - este aleasă cu măiestrie. Prin fața cititorului se perindă învățătorul, popa, primarul sau alți oameni, cum ar fi ciobanul, ceterașul, cantorul, nănașa și alții de aceeași condiție cu ei. Un loc deosebit în creația lui Andrei Radu îl ocupă schițele care abordează socialul, în cadrul căruia el este tratat cu mult realism, motiv pentru care scrierile de acest gen au rămas vii, precum vie este și va rămâne mereu făptura lui **Ion**, realizată de Liviu Rebreanu în magistralul său roman purtând același titlu. Modul de tratare a temelor amintite autorul îl arată în **Precuvântare** și, după cum subliniază, “Toată această comoară de tradiție și simțire autentic românească se va încerca să fie oglindită în cartea de față cu întreaga dragoste a omului pentru colțul său natal...” ⁹, și alcătuindu-și cartea Andrei Radu se va ține de cuvânt.

Pentru a realiza portretul moral al satului, despre care amintea Olimpiu Boitoș, prozatorul împletește cu măiestrie tematica de care este atras și pe cea care a găsit-o omniprezentă în lumea acestuia. Amintindu-și parcă de bunicul său, scrie **Învățătorul**, schiță cu care se deschide seria de portrete în cadrul căreia luminătorul satului este

prezentat ca un exemplu ce merită a fi urmat atât ca povăţuitor, cât mai ales ca un gospodar harnic şi priceput ce demonstrează practic roadele ce le poate culege omul de pe urma studierii cărţilor.

Între notabilităţile satului un loc aparte îl ocupă preotul, a cărui activitate este prezentată în schiţele **Cu crucea şi Nu-i rea socoteala diece**, om şi el, chiar dacă este considerat slujbaş al lui Dumnezeu. Urmează seria de portrete înfăţişând oameni de rând, alese, după cum susţinea Olimpiu Boitoş, "...nu numai pentru pitorescul personajelor sau pentru anecdotă ca atare, care formează substanţa schiţei, ci ca un prilej pentru a expune credinţe şi obiceiuri, datini strămoşeşti legate de anumite rituale prozaice, ori de alte momente caracteristice ale vieţii rurale".¹⁰ Pentru a-şi atinge dezideratele în amintita **Precuvântare**, prozatorul şi-a colorat schiţele cu versuri populare¹¹ originale, care completează cu un plus de autentic tabloul pentru realizarea căruia Andrei Radu a scris cele 18 schiţe ale volumului.

Tradiţiile din Maramureş stau la temelia multor schiţe şi sunt într-un fel pretexte pentru a aduce în prim plan trăsăturile de bază ale ţăranului maramureşean. Astfel, în multe din schiţele cărţii analizate, sunt înfăţişate obiceiurile, ocupaţiile şi frământările oamenilor de rând în diferite momente ale vieţii lor. Putem aminti în acest sens schiţa **Moartea lui Lupu**, unde e scoasă în evidenţă legătura indisolubilă dintre ţărani şi vitele de muncă, iar după aceea petrecem în Maramureş un Crăciun şi asistăm la o înmormântare după tradiţia locului. Într-o altă schiţă, intitulată **Pitic**, după ce facem cunoştinţă cu un autentic cioban, aflăm cum decurge obiceiul stânei şi-n ce constă frumosul şi greul în ciobănie, îndeletnicire de bază a românului în secolul trecut.

Paştele prezintă obiceiuri legate de sărbătorile de primăvară, iar **La nuntă cu nănaşul** dă cititorului prilejul de a vedea o nuntă în Maramureş, precum şi relaţiile dintre ţărani şi prima generaţie de intelectuali ridicaţi din popor, oameni a căror rădăcină n-a murit încă şi care glăsuiesc mereu cântecul adevărului. Tipică pentru Maramureşul Istoric este schiţa **Porecle**, în cadrul căreia este prezentat umorul sănătos al oamenilor din acest ţinut rămas încă neschimbat şi care e animat prin vorbele de duh ce şi le adresează reciproc oamenii care compun epigrame dintr-un singur cuvânt, creaţii pe care le poate gusta cu adevărat doar cel ce cunoaşte bine "ţara voievozilor".

Cu unele ecouri din Slavici în **Nu-i rea socoteala diece**, cititorul este martor la emanciparea ţăranului care face mari eforturi pentru a se lumina, precum au făcut mai toţi ardelenii la sfârşitul

secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Cele mai realizate lucrări sunt schițele care au ca subiect omul în diferitele lui ipostaze, proze în care se conturează un viguros conflict cu reușite tente de dramatism, însă spațiul pe care se spun lucruri de o deosebită importanță într-o formă artistică potrivită e prea mic, astfel că, după lectura lucrărilor, simți nevoia să zici că ai citit doar planul de idei al unor miezoase lucrări literare.

Citind schițele ce abordează temele sociale, lectorul va întâlni drama omului de condiție modestă care nu se poate reface de pe urma unor nenorociri întâmplătoare precum cea din schița **A murit Bărnața** sau va fi tulburat de urmările nefaste ale războiului care ucide oameni la zeci de ani după ce s-au stins flăcările sale, mai ales dacă rănilor sufletești ale acelor loviți nu se cicatrizează, precum nu s-a vindecat nici cea a eroului din schița intitulată simplu **Vecinul Dumitru**.

O temă specifică Ardealului, pe care au tratat-o cu măiestrie scriitorii noștri, este cea a iubirii strivite de patima pentru pământ a unuia dintre parteneri, impediment la care se adaugă neînțelegerea de care dau dovadă părinții, nesocotind iubirea dintre cei tineri. Reprezentativă în acest sens este schița **Bocotanii. Petrică Ceterașul** este schița care atinge doar o temă foarte interesantă, aceea a traficului de mărfuri, îndeletnicire actuală, după decenii, și în veacul XXI, făcut cu mari riscuri, capcană în care au căzut mulți oameni împinși de nevoile care i-au făcut să-și încerce norocul fără a se gândi că prețul ce l-ar putea plăti pentru nelegiuiri poate fi chiar viața. Ca și **Vecinul Dumitru**, și această schiță ar fi putut constitui subiect pentru o operă de mare întindere epică.

Lecturând cartea lui Andrei Radu, cititorului îi este dat să întâlnească nume specifice Maramureșului, dar care înfățișează în același timp țăranul cu umorul său autentic și sănătos, cu frământările și zbaterile sale, și nu de puține ori cu un destin tragic, care, în mai toate cazurile, nu-l ocolește pe omul care, deși nu poartă nici o vină, viața nu-l iartă. Reluarea și dezvoltarea de către autor a schițelor din cartea sa **Din țara lui Dragoș** în vederea unei reeditări ar fi fost salutară fiindcă s-ar fi împlinit mai multe deziderate ale celor care au scris despre ea atunci când a apărut, iar cititorii n-ar fi avut decât de câștigat. Și noi, asemeni apreciatului critic Olimpiu Boitoș, suntem de părere că mai toate schițele cu o mai pronunțată tematică socială trebuiau tratate pe o întindere mai mare fiindcă aveau teme ample de mari nuvele, în cea mai severă accepție a cuvântului, prelucrare de pe urma căreia ar fi avut de câștigat atât autorul cât mai ales cititorii săi.

După o jumătate de veac de la apariția primei cărți de proză în istoria literară a Maramureșului Istorice despre care criticul Olimpiu Boitoș scria "...că însumează schițe în care valoarea artistică este pe deplin realizată" și că "...de multe ori ne aflăm în fața unor motive de mari virtualități și regretăm că ele nu au fost mai amplu prelucrate"¹², noi, cititorii de azi, regretăm că prozatorul maramureșean n-a scris mai multe lucrări de factura celor cuprinse în singura sa carte de proză **Din țara lui Dragoș** în care a început dar nu a continuat munca de repunere în circulație a valorilor satului maramureșean, spre cinstea literelor românești și binele iubitorilor de frumos care ar aprecia, cu siguranță, educativele lucrări despre care am vorbit în medalionul de față, dacă ar fi reeditate.

Paginile unei posibile istorii a culturii și literaturii Maramureșului Istorice, nu se pot închide fără a-l pomeni la loc de cinste pe ilustrul dascăl și înzestratul prozator Andrei Radu, care s-a stins din viață la 27 aprilie 1989 la București, maramureșean dintre aceia cu care țara lui Dragoș și Bogdan se poate fâli.

NOTE

1. **Pagini maramureșene**, Baia Mare, 1982, Casa creației populare, p.181.
2. Lucrarea a fost editată de Universitatea din Cluj Napoca în 1969.
3. Andrei Radu, **Cultura franceză la românii din Transilvania până la unire**, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1982 (text de pe supracopertă).
4. Gazeta Maramureșeană, Graiul Maramureșului, Astra maramureșeană, Patria, Afirmarea, Curentul, Gazeta Basarabiei, Colocvii, Tribuna școlii, Revista de pedagogie, etc.
5. E. Giurgiuca, **Din Țara lui Dragoș**, în: „Școala românească”, 5, nr. 6, septembrie, 1942, p. 32.
6. I. Agârbiceanu, **În întuneric**, București, Editura Minerva, 1910, p. 3.
7. Olimpiu Boitoș, **Prozatorul Andrei Radu**, în: “Luceafărul”, 41, nr.1., ianuarie 1942, p. 28.
8. Ibidem, p. 29
9. Andrei Radu, **Din țara lui Dragoș**, București, Editura „Gheorghe Mecu”, 1941, p. 3.
10. O. Boitoș, op. cit., p. 28.
11. Andrei Radu, op. cit., p. 18.
12. O.Boitoș, op. cit., p. 29.